

Historia i nowoczesność

59

Michał Komuda
mkomuda@1944.pl

Poznawanie i nauczanie historii może być pasjonującą przygodą. Uczniowie, dzięki atrakcyjnie przygotowanym zajęciom, zyskują szansę przeniesienia się do omawianych czasów, poczucia radości i smutków doświadczanych przez naszych przodków. Mogą nawet spojrzeć na pola bitewne, przejrzeć tajne niegdyś dokumenty, czy też wejść do gabinetów znanych polityków, genialnych naukowców i pracowni słynnych twórców. Z drugiej strony nauczyciel umożliwiając swoim wychowankom obcowanie z namacalną historią zyskuje najcenniejszą nagrodę, jaką jest satysfakcja. W jaki sposób osiągnąć tak zadawalający efekt? Poniższy tekst jest propozycją lekcji opartą na schemacie zajęć prowadzonych przez pracowników Sekcji Dydaktycznej Muzeum Powstania Warszawskiego. Forma ta została wypracowana podczas wielu spotkań z uczniami przyjeżdżającymi do naszej instytucji z różnych zakątków Polski.

Oczywiście do przeprowadzenia dobrej i ciekawej lekcji wystarczą tradycyjne pomoce, jak kreda, tablica lub flamastrer i flipchart oraz skserowane materiały. Jednak doświadczenie w prowadzeniu lekcji historycznych w Muzeum uczy, że znacznie łatwiej nawiązuje się kontakt i przyciąga zainteresowanie uczniów przy użyciu bardziej nowoczesnych form. Współczesna młodzież spędza wolny czas przed telewizorami i monitorami komputerów. To one stały się instrumentami, dzięki którym młodzi poznają świat, kontaktują się ze znajomymi i bawią się. Dlatego warto wplatać w zajęcia właśnie te pomoce, z których na co dzień korzystają sami uczniowie. Próbować komunikować się z młodzieżą przy użyciu jej „języka”.

W oparciu o to założenie przygotowujemy zdecydowaną większość lekcji muzealnych dla grup powyżej IV klasy szkoły podstawowej. Zajęcia te realizowane są przy wykorzystaniu laptopa, projektora, prezentera i tablicy multimedialnej oraz sprzętu nagłaśniającego. Takie wyposażenie pozwala uczniom przyswajać wiadomości przy użyciu jednocześnie zmysłu słuchu i wzroku. W przypadku trudności w dostępie do tych wszystkich narzędzi można ograniczyć się do komputera i projektora

multimedialnego. Zazwyczaj wbudowane w laptopie głośniki wystarczają, aby materiały dźwiękowe były słyszalne w obrębie salki szkolnej. Natomiast tablicę multimedialną można zastąpić ekranem lub białą ścianą i wskaźnikiem optycznym.

Przygotowując lekcję, najprościej skorzystać z odpowiednich programów służących do tworzenia prezentacji. Nauczyciele i wykładowcy posiadający tablicę multimedialną mogą użyć specjalnie stworzonego do niej oprogramowania. Prezentacje można też przygotować w często znajdującym się na wyposażeniu komputerów osobistych programie Power Point. Skomponowane w ten sposób prezentacje składają się z poszczególnych slajdów. Przy ich tworzeniu sami decydujemy o ich wyglądzie, dobierając odpowiedni motyw tła. Warto dążyć do tego, żeby styl i kolor tła współgrały z tematyką lekcji i wklejanymi na nie materiałami. Dzięki temu wprowadzamy nastrój pomagający wczuć się w zajęcia. Podczas komponowania układu kolejnych slajdów dobrze wystrzegać się monotonii. W tym celu po pierwsze stosujemy różne animacje odpowiedzialne za wizualną oprawę przejścia pomiędzy poszczególnymi slajdami. Po drugie warto przemiennie używać poszczególnych rodzajów materiałów wklejanych do prezentacji. Dlatego też fotografie przeplatamy z mapami, rycinami i tekstami. Elementami zdecydowanie podnoszącymi atrakcyjność każdej prezentacji są krótkie filmy i dodane do poszczególnych slajdów pliki dźwiękowe. Rozwiązanie to pozwala na przerwanie monotonii wykładu lub rozmowy nauczającej. Uczestnicy zajęć odrywają wówczas swoją uwagę od osoby prowadzącej i mogą odpocząć od dźwięku jej głosu.

Gotową prezentację, po podłączeniu komputera do projektora multimedialnego, wyświetlamy w powiększeniu na tablicy multimedialnej, ekranie lub białej ścianie (Rys. 1.). W warunkach klasy szkolnej kolejne slajdy można przełączać przy użyciu klawiatury lub myszki komputera. W większych salach wykładowych najbardziej praktyczny jest prezenter multimedialny, który pozwala na zmianę slajdów bez konieczności stania przy komputerze (Rys. 2.). Nauczyciele dysponujący tablicą multimedialną mogą wykonywać wszystkie opera-

Dobra praktyka

cje na prezentacji przy użyciu pisaka multimedialnego (Rys. 3.).

W niniejszym tekście postanowiłem opisać przebieg jednej z lekcji muzealnych pt. „Bić się czy nie bić? – przyczyny i skutki Powstania Warszawskiego”. Są to zajęcia problemowe, mające dostarczyć uczniom informacje dotyczące powodów rozpoczęcia walk powstańczych, ich przebiegu oraz krótko- i długofalowych rezultatów. Podsumowaniem spotkania jest dyskusja dotycząca oceny decyzji o wybuchu Powstania Warszawskiego. Zajęcia realizowane są w czasie półtorej godziny zegarowej.

Rys. 1. Prezentacja wyświetlana na ekranie.

Rys. 2. Prezentor multimedialny.

Rys. 3. Pisak multimedialny.

Temat przeznaczony jest zarówno dla klas gimnazjalnych, jak i ponadgimnazjalnych. Dlatego też lekcja rozpoczyna się od wstępu, podczas którego staramy się ustalić, jakim poziomem wiedzy o historii II wojny światowej dysponuje dana klasa. Już w początkowej fazie spotkania zaczynamy korzystać z przygotowanej prezentacji. Na pierwszym slajdzie prezentujemy temat lekcji. Informujemy młodzież, jaki przebieg będzie miało spotkanie i co jest jego głównym celem. Następnie rozpoczynamy rozmowę nauczającą, dotyczącą początku wojny. Związany z tym zagadnieniem slajd ukazuje mapę zachodniej części terytorium II Rzeczypospolitej. W przypadku młodszych klas gimnazjalnych pytamy się uczniów, kiedy dokładnie doszło do agresji III Rzeszy na nasz kraj. W momencie uzyskania poprawnej odpowiedzi, w celu zilustrowania tej informacji, ponad mapą wyświetlamy datę *1 września 1939*. Dla podkreślenia tej informacji pojawienie się jej na ekranie sprzężone jest z dźwiękiem łoskotu przemieszczających się czołgów. Następnie prosimy któregoś z uczniów o podejście do tablicy multimedialnej i zaznaczenie przy użyciu dostosowanego do niej pisaka głównych kierunków uderzeń niemieckich na Polskę. Zastanawiamy się z młodzieżą nad tym, jak sojusznicy Polski – Wielka Brytania i Francja – zareagowali na tę agresję.

Kolejny slajd jest konsekwencją pierwszego i przedstawia mapę z atakiem Związku Sowieckiego na nasz kraj. Wyświetlenie daty *17 września* uruchamia krótki plik dźwiękowy z odgłosem maszerującego wojska. Następnie staramy się ustalić, jaki był wynik Kampanii Wrześniowej, który z agresorów zajął większą część Polski oraz w jaki sposób podzielono jej terytorium. W tym celu, przy użyciu prezentacji, wyświetlamy mapę ukazującą podział polskich terenów w latach 1939-1941. Stanowi ona punkt wyjścia do rozważań nad realiami życia pod dwiema okupacjami. Dla ułatwienia dyskusji pokazujemy uczniom kilka archiwalnych fotografii dotyczących germanizacji, warunków bytowych, łapanek, egzekucji i obozów pracy. Prosimy młodzież o zastanowienie się, jaki był główny cel okupacji oraz jakie wywoływała wśród Polaków postawy. Czy jej realia mogły przyczynić się do wybuchu Powstania Warszawskiego? Dlaczego i w jaki sposób starano się sprzeciwić okupantowi?

Kolejny slajd przedstawiający trzech polskich generałów: Michała Tokarzewskiego-Karaszewicza, Stefana Roweckiego i Tadeusza Komorowskiego jest temem do zastanowienia się, kiedy powstały zręby polskiego zbrojnego podziemia. Jaki był jego główny cel? Dlaczego, mimo śmiertelnie groźnej okupacji w pierwszych latach wojny, nie rozpoczęto walk powstańczych? Dwa kolejne slajdy to schemat planu Barbarossa, ukazujący kierunki uderzeń niemie-

ckich na Związek Sowiecki w 1941 roku oraz fotografie z frontu wschodniego z 1943 roku. Przy ich pomocy staramy się podczas rozmowy z młodzieżą ustalić, jak zmieniła się w tym okresie sytuacja Polski. W jaki sposób ewaluowały stosunki polsko-sowieckie? Dlaczego, gdy Armia Czerwona w 1944 roku przekroczyła przedwojenne granice Polski, nasze kraje nie utrzymywały stosunków dyplomatycznych? Na podstawie mapy obrazującej postępy sił sowieckich w Polsce w 1944 roku omawiamy przebieg akcji „Burza”. Precyzujemy, jakie były najważniejsze jej cele. Przy użyciu pisaka multimedialnego zaznaczamy tereny najintensywniejszych walk na wschodzie naszego kraju. Charakteryzujemy krótko ich przebieg i stosunek NKWD do żołnierzy Armii Krajowej. Prosimy młodzieży o zastanowienie się, czy i w jaki sposób doświadczenia akcji „Burza” mogły wpłynąć na decyzję o wybuchu Powstania w Warszawie.

Na następnym slajdzie, poniżej napisu *przed Powstaniem*, wypunktowujemy po kolei daty i krótkie opisy najważniejszych wydarzeń ostatnich dni lipca 1944. Gromadzimy tu fakty, które w sposób bezpośredni wpłynęły na decyzję o rozpoczęciu powstańczych walk 1 sierpnia. Prosimy młodzież o każdorazowe skomentowanie przedstawianych informacji. Następnie włączamy slajd ukazujący mapę Warszawy z zaznaczonym podziałem na obwody i rejony Armii Krajowej, plakat propagandowy zagrzewający do walki w powstańczych szeregach i datę wybuchu Powstania. W nawiązaniu do nich precyzujemy podstawowe cele, jakie planowano osiągnąć w ramach rozpoczętej walki.

W ramach lekcji prowadzonych w Muzeum Powstania Warszawskiego dalsza część spotkania odbywa się na terenie ekspozycji muzealnej. Omawiamy podczas niej przyczyny entuzjazmu pierwszych dni Powstania, spektakularne powstańcze sukcesy i nadzieje związane z sojusznikami oraz Armią Czerwoną. Powołując się na wspomnienia i pamiętniki, opisujemy zmagania z niedostatkiem broni, żywności i lekarstw. Rozważamy zasięg alianckiej pomocy i stosunek władz sowieckich do Powstańców. Poszczególne części ekspozycji tworzą tło do opisanego metod, które posłużyły Niemcom do stłumienia Powstania.

Podczas lekcji realizowanych poza Muzeum, treści omawiane na bazie ekspozycji musimy przekazać, pozostając w sali szkolnej lub wykładowej. W tym celu posługujemy się materiałami zawartymi w „Tekach edukacyjnych Muzeum Powstania Warszawskiego”. Przykładowo na płycie CD-ROM załączonej do teki nr 1 „Powstanie Warszawskie – dni Polski niepodległej” zamieszczono powstańczą kronikę filmową, animowane mapy ukazujące przebieg walk w Warszawie, audycje radiowe i relacje Powstańców. Materiały te wystarczają do przygotowania interesującego pokazu obrazującego przebieg Powstania Warszawskiego.

Ostatnimi elementami lekcji są podsumowanie i praca grupowa. Ta część spotkania realizowana jest po powrocie do sali z ekspozycji muzealnej. Wmontowany w prezentację fragment niemieckiej kroniki, dokumentującej kapitulację Powstańczej Warszawy, jest tłem do przekazania informacji o końcu walk w Warszawie.

Opisujemy młodzieży główne przyczyny podjęcia takiej decyzji i jej reperkusje. Podkreślamy datę *2 października 1944 roku*, jako symbol klęski militarnych i politycznych planów Powstania. Na przykładzie kolejnego slajdu z fotografiami zniszczonego Zamku Królewskiego w Warszawie i jednego z powstańczych cmentarzy omawiamy rozmiary klęski. Podkreślamy, jak wiele osób zginęło podczas walk powstańczych i w jak dużym stopniu zniszczona była Stolica. Dwa ostatnie slajdy to fotografia ukazująca Powstańców w obozie jenieckim i plakat „Olbrzym i zapluty karzeł reakcji”. Materiały te pozwalają na krótkie scharakteryzowanie popowstańczych losów uczestników Powstania. Na tym etapie kończymy pracę przy wykorzystaniu prezentacji.

Dostarczone w ten sposób informacje mają posłużyć uczniom do pracy w grupach. Spośród młodzieży wybieramy dwie lub trzy osoby, które odegrają rolę komisji historycznej. Jej zadaniem będzie próba oceny Powstania Warszawskiego. Pozostałą część klasy dzielimy na dwie grupy. Pierwsza z nich ma za zadanie wynotować argumenty broniące decyzję o rozpoczęciu powstańczych walk. Druga grupa przygotowuje spis racji wskazujących na błędność tej decyzji. Następnie obie grupy przedstawiają swoje argumenty. Uczniowie wytypowani do komisji historycznej przysłuchują się dyskusji. Na jej podstawie podejmują decyzję, które argumenty są bardziej przekonujące. Ostatnim elementem podsumowania jest ustosunkowanie się osoby prowadzącej lekcję do przebiegu dyskusji i podjętej przez młodzież decyzji.

Zaproponowane w powyższym opisie zajęcia są realizowane od kilku lat przez różnych instruktorów lekcji muzealnych. Doświadczenie dowodzi, że przygotowane w ten sposób zajęcia są atrakcyjne dla uczniów. Młodzież, poznając przekazywane w nowoczesny i zróżnicowany sposób informacje, aktywnie śledzi przebieg lekcji i stara się w niej uczestniczyć. Natomiast podsumowanie w formie dyskusji daje możliwość wypowiedzenia się młodym ludziom i skonfrontowania swoich przemyśleń z innymi. Mam nadzieję, że powyższa propozycja okaże się przydatna w przygotowywaniu przez Państwa własnych lekcji historii.

*Autor jest pracownikiem
Sekcji Dydaktycznej Muzeum Powstania
Warszawskiego*
